

STUDIA WILANOWSKIE

XXIV

WARSZAWA 2017

MUZEUM PAŁACU
Króla Jana III
w WILANOWIE

Dlaczego zapomniany? W 1961 roku Zygmunt Wdowiszewski, autor monograficznego artykułu dotyczącego zbioru numizmatycznego hrabiego Franciszka Potockiego w Warszawie, pisał o nim jako o postaci prawie zupełnie nieznannej szerszemu ogółowi¹. W *Polskim Słowniku Biograficznym* na temat działalności kolekcjonerskiej Franciszka Potockiego, poza zamięłowaniem do zbierania monet i medali, znajdujemy krótką wzmiankę o zabytkowych meblach, galerii obrazów i księgozbiorze, które zgromadził w swych warszawskich apartamentach w Pałacu Namiestnikowskim². Tymczasem Peter Johannes Weber w 2010 roku przypomniał, że do kilkunastu najważniejszych właścicieli mniejszych kolekcji antyków w Polsce w XIX wieku³ należał hrabia Franciszek Potocki w Warszawie, obok między innymi hrabiego Adama Tytusa Działyńskiego (1796–1861) w Kórniku i rodziny hrabiów Tarnowskich w Dzikowie⁴.

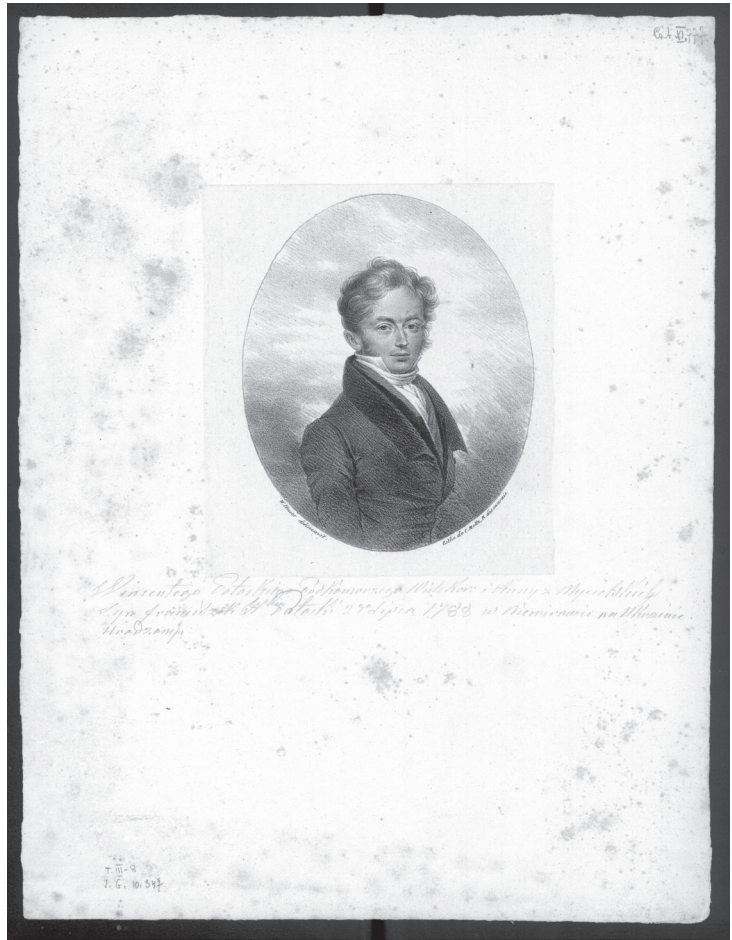
Był synem hrabiego Wincentego Potockiego herbu Pilawa (zm. 1825), podkomorzego wielkiego koronnego, kolekcjonera dzieł sztuki, i jego drugiej żony, Anny z hrabiów Mycielskich (1764–1829), wojewodzianki inowrocławskiej⁵ (il. 38). Studiował w Dreźnie i Lipsku do początku roku 1800⁶. Następnie wyjechał z matką do Paryża, gdzie pobierał naukę u wybitnych i sławnych specjalistów w dziedzinach: poezji, matematyki, astronomii, fizyki, chemii, mineralogii, ekonomii i socjologii, geografii, historii, literatury⁷. 8 września 1807 roku

HRABIA FRANCISZEK POTOCKI (1788–1853) – ZAPOMNIANY KOLEKCJONER DZIEŁ SZTUKI*

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

- 1 Z. Wdowiszewski, *Franciszek hr. Potocki (1788–1853) i jego zbiór monet i medali w Warszawie*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. 5, z. 2–3 (16–17), 1961, s. 139.
- 2 M. Manteufflowa, *Potocki Franciszek h. Pilawa (1788–1853)*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, 1983, s. 824.
- 3 Więcej o kolekcjonerstwie antyku zob.: P. Jaworski, *Działalność Augusta i Aleksandry Potockich w zakresie kolekcjonerstwa antyku w niniejszym tomie*, s. 237–254.
- 4 P.J. Weber, *Rechtliche Aspekte des Erwerbs von Kunstwerken in Rom und ihres Exports am Beispiel von Athanasius Raczynski / Prawne aspekty nabywania dzieł sztuki w Rzymie oraz ich wywozu na przykładzie Atanazego Raczynskiego*, [w:] *Edward i Atanazy Raczynscy: dzieła, osobowości, wybory, epoka / Edward und Atanazy Raczynski: Werke, Persönlichkeiten, Bekenntnisse, Epoche*, red. A.S. Labuda, M. Mencfel, W. Suchocki, przeł. P. Domeracki, Poznań 2010, s. 389.
- 5 W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD) są przechowywane dokumenty rękopiśmienne z lat czterdziestych i pięćdziesiątych XIX wieku, wykazujące rodowód Franciszka Potockiego: AGAD, Archiwum Gospodarze Wilanowskie (dalej: AGWil), Archiwum Franciszka Potockiego (dalej: Arch. Franc. Pot.), sygn. 24, Genealogia ukazująca, w jakim stopniu pokrewieństwa jest J.W. Franciszek Xawery Hrabia Potocki Radca Stanu tajny i Senator Naj; Imp: W.R.KrP: z J.W. Mikołajem Potockim Starostą Kaniowskim, Brody d. 15. Martii 1843. Simon Ważyński Archivar, k. 38; AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 24, Procedencja Dwoch Gałęzi familii Potockich Pilawitów w Interesie funduszów Cerkwi Nowosielskiej zainteresowanych [1852 r.], k. 40.
- 6 Narodowy Instytut Dziedzictwa (dalej: NID), Archiwum, Teki J. Glinki, T. 495, Inwentaryzacja Archiwum Franciszka Potockiego w AGAD (1957), notaty robocze, s. 18.
- 7 *Ibidem*, s. 18.

Charles Etienne Pierre Motte (1785–1836),
Portret hrabiego Franciszka Potockiego (1788–1853), syna hrabiego Wincentego Potockiego i Anny z Mycielskich, litografia, 1825–1836, Biblioteka Narodowa

u Oltarza Mariaschein koło Teplitz⁸, w asystencji Xiążęcey y Grafowskiej Familii⁹, wziął ślub z księżniczką Sydonią de Ligne (1786–1838), córką swojej macochy, trzeciej żony hrabiego Wincentego Potockiego, Apolonii Heleny z książąt Massalskich (1763–1815) i księcia Charles-Antoine’a de Ligne (1759–1792).

Hrabia Franciszek Potocki piastował wysokie urzędy państwowe: prezesa Komisji Województwa Mazowieckiego¹⁰, radcy tajnego

8 W kościele pielgrzymkowym pw. Panny Marii od Siedmiu Boleści w miejscowości Krupka w Czechach, w dzielnicy Bohosudov (niem. Mariaschein). W latach 1794–1807 Teplitz (czes. Teplice) odwiedzał teść księżnej Apolonii Heleny Massalskiej, książę Charles Joseph de Ligne (1755–1814); B. Chleborádová, *The Room of Prince de Ligne*, online: <http://www.muzeum-teplice.cz/en/the-room-of-prince-de-ligne/> (dostęp: 23 III 2017).

9 Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Archiwum Potockich z Krzeszowic (dalej: AKPot), sygn. 3270, List Ignacego Smagłowskiego do hr. Wincentego Potockiego, Teplitz, dn. 8 września 1807 r., s. 633; AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 120, Metryka ślubu Hrabiego Franciszka Potockiego i Księżniczki Sydonii de Ligne (Teplitz 1807) – kopia notarialna (Paryż 1823), k. 1.

10 *Pielgrzym polski: pismo polityce i literaturze narodowej poświęcone*, 1832/33, nr 11, Górnicki (Łukasz) E. Januszkiewicz (red.), Paryż, 20 stycznia 1833, online: <http://>

senatora¹¹. Zmarł w styczniu 1853 roku i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie¹². W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie zachowały się dowody kasowe wydatków na pogrzeb Franciszka Potockiego oraz na wykonanie czynności prawnych i oszacowanie nieruchomości zmarłego¹³.

Krótko po śmierci hrabiego „Kurjer Warszawski” opublikował obszernie wspomnienie o nim i jego zbiorach:

*Miłośnik archeologii i numizmatyki, zmarły Hrabia, pozostawia jeden z najszacowniejszych, najciekawszych i najbardziej uzupełnionych zbiorów medali i monet krajowych, kosztowności, arcy-dzieł sztuki, rzadkich obrazów, bogatych sprzętów z wieków dawniejszych, i t. p. osobliwości. Tworzą one **jakby muzeum** [podkreślenie – AWW], które zdobyło urządzone zawsze z przepychem apartamentu Jego. Gościnnie i uprzejmie, ukształcony znakomicie, znawca, miłośnik i opiekun sztuk pięknych, prowadzący zawsze dom swój okazale, Hrabia Franciszek, był żywym przedstawicielem wspaniałości dawnych naszych magnatów, i z całą godnością umiał utrzymać historyczne swoje imię¹⁴.*

Fragment innego artykułu prasowego, zamieszczonego w „Gazecie Warszawskiej” zimą 1854 rokudaje wyobrażenie o dystynkcji w obejściu i przymiotach, a także możliwościach hrabiego Franciszka Potockiego – właściciela zbioru osobliwych „przedmiotów”, dzieł sztuki, historycznych pamiątek i numizmatów (zbiór ten jako jedyny został usystematyzowany):

W lecie w roku zeszłym otworzoną była tutaj u nas wystawa bardzo ciekawa, pełna rzadkości, pamiątek historycznych, bogactw istotnych tak pod względem wewnętrznej kapitałowej ich wartości jak pod względem sztuki. [...] składało się na nią tysiące przedmiotów, równie ważnych dla lubownika ciekawości, jak dla wielbiciela sztuki, cacka drogocenne i historyczne pamiątki. Zbiór ten, przez lat wiele z staraniem i kosztem nie małym zestawiany przez amatora znakomitego, możnego, pełnego smaku, amatora, jakich dziś podobno nie ma, skła-

www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=68516&from=publication <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=217588&from=publication> (dostęp: 26 XII 2016), s. 2; AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 124, List Sekretarza Stanu przy Radzie Administracyjnej do JW⁶⁰ Franciszka Hrabi Potockiego, Członka Rady Stanu, Prezesa Kommissy Województwa Mazowieckiego, w Warszawie, dnia 26. Maja 1834 r., s. 37.

- 11 „Kurjer Warszawski”, nr 25, 15 (27) I 1853, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=38132&from=publication>, s. 133 (dostęp: 11 III 2017).
- 12 K.W. Wójcicki, *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*, t. 2, Warszawa 1856, s. 73.
- 13 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 35. Dowody kasowe wydatków na pogrzeb Franciszka Potockiego, na wykonanie czynności prawnych i oszacowanie nieruchomości zmarłego [1853], poszyt.
- 14 „Kurjer Warszawski”, nr 15, 5 (17) I 1853, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=38122>, s. 84 (dostęp: 11 IV 2017).

dany bez systematu, wyjąwszy numizmatyki, [...], świadczył o prawdziwie pańskich i artystycznych zamilowaniach swego właściciela¹⁵.

Z dalszej części artykułu dowiadujemy się, jakie obiekty należące do zbioru składały się na *małe muzeum prywatne* hrabiego Franciszka Potockiego, w którym można było podziwiać *czas, pracę i smak niezmierny zbieracza*. Były to między innymi: szafy gdańskie, *wybornie zachowana* rzeźba w kości słoniowej i drzewie (z X i XII wieku), porcelana saska, japońska, chińska i sewrska, wyroby srebrne (najstarsze z piętnastego wieku), sepety, zegarki *starożytnością i historycznym nazwiskiem swych pierwszych posiadaczy więcej jeszcze jak kosztownością materiału sławne*, emalie, kryształy, bursztyny, manuskrypty iluminowane, starożytne brązy rzymskie *lub pracy słynnego Thomire*, zabytkowa broń i **nareszcie 35 obrazów, po większej części oryginałów dawnych mistrzów** lub autorstwa *najzdolniejszych malarzy polskich*. Autor artykułu wspomina również o katalogu, składającym się z 18 kartek litografowanych *in quarto*, obejmującym wykaz przedmiotów podzielonych na 17 *podziałów*, z wyłączeniem działu numizmatyki¹⁶.

Zastrzegając, że niemożliwe jest wyliczenie nawet części wystawionych cennych przedmiotów, autor artykułu w „Gazecie Warszawskiej” wymienia dla przykładu kilka *historycznych pamiątek*, takich jak, między innymi: *sepet wielki z szylkretu, z ozdobami z złoconego brązu, przysłany przez Ludwika XIV Maryi d’Arquien, żonie Jana III Sobieskiego, wewnątrz obrazy przedstawiające polowania czy cudna bransoleta z trzema miniaturami Petitot, przedstawiającemi Ludwika XIV, Panią de Maintenon i Hrabinę de Soissons (Olympię Mancini)*. Według niego zbiór nie doczekał się nabywców w kraju i dlatego prawie w całości miał zostać wywieziony do Brukseli. Skonstatował także, że *za granicą lepiej takie rzeczy oceniać umieją, nabywcy nawet szczerze dziwili się nad taniością*¹⁷.

W zbiorach hrabiego Franciszka Potockiego znajdowały się również ryciny, które po jego śmierci zostały objęte osobnym spisem i poddane wycenieniu¹⁸ (Aneks I).

W *Przeglądzie historycznym starożytności krajowych*, wydanym z okazji wystawy zorganizowanej w Warszawie w roku 1856 w pałacu hrabiostwa Augustostwa Potockich, Bolesław Podczaszyński wymienia kilka zabytków starożytnych ze zbioru po hrabim Franciszku Potockim: *wierch gliniany od urny egipskiej, z twarzą pięknie wykonaną, i śladami malowania oraz naśladowanie drugiej z brązu*

15 N.N., *Pogadanka miejska. (Dokończenie.)*, „Gazeta Warszawska”, R. 92, nr 37, 1854, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=65432&from=publication>, s. 1–2 (dostęp: 11 IV 2017).

16 *Ibidem*, s. 2.

17 N.N. *Pogadanka miejska. (Dokończenie)...*, s. 2.

18 ANK, AKPot, sygn. 3300, Spis Rycin zbioru sp. Hrabi Franciszka Potockiego w Warszawie, d: 12 Lutego 1853.

lub spiży, a także dwa brązy rzymskie: posążek wyobrażający wesołego Fauna o kozich nogach i posążek byka Apisa¹⁹. W katalogu wystawy określono, za jaką sumę rubli srebrnych są do zbycia wszystkie „starożytności” należące do hrabiny Karoliny Franciszkowej Potockiej²⁰.

Bolesław Podczaszyński był współautorem rysunku wykonanego wraz z Janem Franciszkiem Drewaczyńskim, dwunastowiecznego relikwiarza skrzynkowego tak zwanego czerwińskiego. W 1852 roku „Kurjer Warszawski” opublikował spis tablic przygotowanych do wydania serii pierwszej *Wzorów sztuki średniowiecznej i z epoki Odrodzenia po koniec wieku XVII w dawnej Polsce* Aleksandra Przeździeckiego i Edwarda Rastawieckiego, w którym miał znaleźć się *Relikwiarz z Opactwa Czerwińskiego z XIIgo wieku; z bogatego zbioru Hr: Franciszka Potockiego*²¹. Na podstawie rysunku Podczaszyńskiego i Drewaczyńskiego w Zakładzie Chromolitograficznym Maksymiliana Fajansa w Warszawie powstała chromolitografia, reprodukowana we *Wzorach* niedługo po śmierci Franciszka Potockiego²² (il. 39). Według Edwarda Rastawieckiego, po śmierci hrabiego Franciszka Potockiego relikwiarz czerwiński został zakupiony przez hrabiego Piotra Szuwałowa do Petersburga²³. Obecnie cyfrowy wizerunek obiektu można oglądać w wirtualnej odsłonie Państwowego Muzeum Ermitażu²⁴.

Sprzedają ruchomości po śmierci hrabiego Franciszka Potockiego zajmowała się jego druga żona, Karolina z Kefflerów (lub Kofflerów; 1812–1885), którą poślubił po śmierci Sydonii w 1828 roku²⁵. Już

19 B. Podczaszyński, *Przegląd historyczny starożytności krajowych: z powodu wystawy urządzanej w Warszawie w r. 1856 w palacu JW. hr. Aug. Potockich* [Z. 1, *Archeologia, zbiory starożytności*], Warszawa 1857, online: <http://kpbz.ukw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=161485&from=pubindex&dirids=91&lp=209> (dostęp: 22 XII 2016), s. 72, 76. Rękopis w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie (Rkps sygn. I.5638).

20 *Katalog wystawy starożytności przedmiotów sztuki 1856 urządzanej w Palacu JW. hr. Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskiem-Przedmieściu na korzyść Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny*, Warszawa 1856, poz. 19, 36–37, s. 3, 6, online: <https://polona.pl/item/15277208/4/> (dostęp: 30 III 2017).

21 „Kurjer Warszawski”, nr 310, 1852, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=38070&from=publication>, s. 1622 (dostęp: 28 II 2017). Według Teresy Mroczo, limuzyjski Relikwiarz Czerwiński znalazł się w zbiorach Franciszka Potockiego w Warszawie po kasacie klasztoru w Czerwińsku w roku 1819: T. Mroczo, *Polska sztuka przedromańska i romańska*, wyd. 2: Warszawa 1988, s. 167.

22 A. Przeździecki, E. Rastawiecki, *Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki Odrodzenia po koniec wieku XVII w dawnej Polsce. Serya Pierwsza*, Warszawa–Paryż 1855–1855, online: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=5550> (dostęp: 17 IV 2016).

23 Edward Rastawiecki, *Relikwiarz Czerwiński*, [w:] *ibidem* (b.p.).

24 The State Hermitage Museum – Collection Online: https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/woa-search/#search=Reliquary-Casket%2520with%2520Christ%2520in%2520Glory%2520and%2520the%2520Lamb&meta_authoring_template=WOA (dostęp: 25 XII 2016): *Reliquary-Casket with Christ in Glory and the Lamb*, Francja, koniec XII w., Limoges, drewno, miedź i emalia, 15, 8 x 20 x 8 cm, Inv. Nr. 2287. Zob. także: J. Nowiński SDB, *Czerwińsk. (W jubileuszowym roku 400-lecia obrazu Matki Bożej Czerwińskiej)*, Warszawa 2012, s. 74–75.

25 S.J. Rostworowski, *W kręgu arystokratów respektujących władzę cesarzy Wszech Rosji i królów Polski: Karolina z Kofflerów i jej małżonkowie – wojewoda mazowiecki*

Maksymilian Fajans
(1825–1890), *Relikwiarz
Czerwiński*, chromolito-
grafia, rys. J. Drewaczyń-
ski i B. Podczaszyński,
lit. H. Walter, Muzeum
Narodowe w Warszawie

w roku 1831 Franciszek Potocki zabezpieczył materialnie przyszłość swojej „małoletniej” małżonki, czyniąc ją właścicielką dóbr: Zbaraż, Zaluże, Stary Zbaraż, Bazarzyńce i Tarasówka²⁶.

Inwentarz Państwa Zbaraża z jego przyległościami, sporządzony w 1835 roku przy wypuszczeniu dóbr zbaraskich w dwunastoletnią dzierżawę Franciszkowi Dembińskiemu, zawiera między innymi: *Opisanie Zamku z jego Wałami*, *Opisanie Pałacu* i opis *Ogrodu przy Zamku*²⁷.

Franciszek Potocki i szambelan Janusz Rostworowski, „Rocznik Mazowiecki”, nr 18, 2006, s. 183. Według Jana Glinki, Sydonia z książąt de Ligne hrabina Potocka zmarła „w Wiedniu maja 1828 roku”. Zob. NID, Arch., Teki J. Glinki, T. 495, *Inwentaryzacja Archiwum ...*, s. 6.

- 26 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 112, S. Ważyński, Wiadomość o Zbarażu: wypisy z różnych Dokumentów i Papierów, Brody, dnia 30.° Julii 1844. Roku, s. 23. Autor rękopisu, Szymon Ważyński, podpisuje się jako archiwista przy *Archiwum Patrimonialnym Brodzkim*.
- 27 Inwentarz zawiera opisy pomieszczeń pałacowych, na przykład: [...] *idąc wzdłuż tej galeryi drzwi fusowane podwójne olejno perlowo malowane do Pokoju mieszkalnego na zawiasach francuzkich z dwoma szufryglami z zamkiem angielskim i kluczem, spuściwszy się po schodach malowanych do pokoju tego podłoga z tarcie sufit wyprawiony, piec ceglany moskiewski z drzwiczkami zelaznymi i z blachą w gorze do zatykania komina [...]*; Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, fond 5, Rękopisy Biblioteki Zakładu Naukowego im. Ossolińskich, sygn. 6505/1, Inwentarz

Z dzierżawy Franciszka Dembińskiego wyłączone zostały pewne elementy wyposażenia wnętrz, znajdujące się w sieniach, pokoju przedsalonowym, sali, pokoju niebieskim, pokoju i przedpokoju jadalnym, na strychu oraz w kuchni²⁸. Należały do nich: meble (na przykład *stół olchowy wiśniowo politurowany*), naczynia (na przykład dwie tace mahoniowe, *duża iedna, druga mała*), elementy oświetlenia (na przykład dwa pająki wiszące kryształowe), a także między innymi *zegar stołowy na dwóch brązowych kolumnach pod szkłem* i *obrazy: 8 portretów familiinych na płótnie olejno malowanych w ramach złoconych oraz Portret JW.^o Hrabiego sztychowany*, wiszące w Pokoju przedsalonowym i znajdujące się w Sali dwa obrazy religijne: *Obraz Pana Jezusa pod Krzyżem bez ram* i *Obraz zdięcia z Krzyża Chrystusa na blasze w ramach złoconych*, a także *Rama złocona bez obrazu*²⁹. Wymieniony w spisie *postumencik z marmuru nakrapianego pod zegar* pojawił się wcześniej w inwentarzu rzeczy hrabiny Karoliny Potockiej, przesłanych do Zbaraża w 1833 roku³⁰. *Spis roznych mobiliiów* kończy wzmianka o monumentach marmurowych:

W Domu mieszkalnym w Sali, są złożone dwie figury z białego marmuru piękney rzeźby, iedna wystawia dziećie klęczącey postaci płci męskiej, a druga w postaci leżącey płci żeńskiej, na materacu marmurowym. Przy tych monumentach także są dwy płyty marmurowe z napisami złoconemi. Przed Domem leży cztery marmury znaczney objętości Ktore miały służyć do ozdoby Kominow³¹.

W 1844 roku hrabiostwo Potoccy sprzedali dobra Zbaraż księciu Eugeniuszowi (Eugène) de Ligne (1804–1880)³², ożenionemu z księżniczką Jadwigą Julią Lubomirską (1815–1895)³³. Dotychczasowy dzierżawca Franciszek Dembiński zadeklarował ostateczne wprowadzenie się ze Zbaraża w dniu 24 czerwca 1845 roku³⁴.

Panstwa Zbaraża z jego przyległościami czyli opisanía wszelkich Skarbowych budynków, Inwentarze z powinnościami gróntowemi, opisanía lanow, zasiewow i wszelkich Skarbowych Remanentow przy wypuszczeniu w dwunastoletnią dzierżawę W^o Franciszkowi Dembinskiemu d. 1. Maja 1835° R^o na groncie zrobiony, online: http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-001284 (dostęp: 11 IV 2017).

28 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 108, Spis roznych Mobiliiów w Dworze Zbarazkim znajdujących się, Ktore do Dzierżawy W^o Dembinskiego nienależą i Kontraktem są excypowane, s. 39–40.

29 *Ibidem*, s. 39.

30 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 108, Inwentarz Rzeczy JW.^o Karoliny Hrabiny Potockiej przez niżej podpisanego furmanem Janem Figurskim do Zbaraża przesłanych d. 24. pazdziernika 1833 Roku, s. 6.

31 *Ibidem*, Spis roznych Mobiliiów w Dworze Zbarazkim znajdujących się, Ktore do Dzierżawy W^o Dembinskiego nienależą i Kontraktem są excypowane, s. 39–40.

32 *Ibidem*, sygn. 34, Kontrakt kupna sprzedaży dóbr Zbaraż, Lwów, 15 VI 1844 r., k. 5.

33 Księżniczka Jadwiga Julia Lubomirska (1815–1895) była córką księcia Henryka Ludwika Lubomirskiego (1777–1850) i poślubionej przez niego w 1807 r. księżniczki Teresy Czartoryskiej; *Souvenirs de la Princesse de Ligne Née Princesse Lubomirska. [Pages détachées de ses cahiers et publiées par la Princesse Ch. De Ligne. 2de Édition]*, Bruxelles et Paris 1923, s. 13.

34 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Potockiego, sygn. 108, Deklaracya Franciszka Dem-

Na mocy aktu notarialnego sporządzonego 15 listopada 1830 roku wszystkie ruchomości własne należące do hrabiego Franciszka Potockiego znajdujące się w zamku w Brodach i w jego mieszkaniu *codzienném* we Lwowie stały się wyłączną własnością hrabiny Karoliny Potockiej. Mogła dysponować nimi w sposób nieograniczony³⁵. Szczegółowy wykaz tych przedmiotów, sygnowany przez hrabiego Franciszka Potockiego 1 grudnia 1833 roku w Warszawie, został podzielony na następujące kategorie: *Precioza; Srebro; Medale; Plakfond; Porcellana biała z wylaczanemi br[z]egami; Wi[e]denska; Porcellana biała z wylaczanemi brzegami, herbem i Litter. F.P. Franciszka; Porcelana do desertu Niebieska Saska; Porcelana Saska oznaczona wspanie cechą* [tutaj narysowano oznaczenie]; *Fajans w Dessein niebieski Angielski; Szkło i Krystal; Bronzy; Zegary scienne; Meble; Zwierciadła; Dywany; Rozmaitości; Ekwipaże; Zaprzęgi i Ubiory na Konie*³⁶. 24 grudnia tego roku w Warszawie przed Aleksandrem Engelke, rejentem Kancelarii Ziemiańskiej Województwa Mazowieckiego w Warszawie, został sporządzony akt notarialny, w którym hrabia Franciszek Potocki deklaruje, że wszystkie wyżej opisane ruchomości, znajdujące się w jego mieszkaniu, są tożsame z tymi, które przeszły na własność hrabiny Karoliny Potockiej³⁷.

W tym czasie hrabia Franciszek Potocki mieszkał w Warszawie (miał tutaj swoje *domicilium*), gdzie sprawował urzędy członka Rady Stanu Królestwa Polskiego i Gubernatora Cywilnego Mazowieckiego³⁸. 10 stycznia 1833 roku w Warszawie przed Aleksandrem Engelke, hrabia Franciszek Potocki, *Mistrz Obrzędów Dworu Jego Cessarsko-Królewskiej Mości, Prezes Kommissyi Województwa Mazowieckiego, Kawaler wielu Orderów*, mieszkający w Warszawie przy ulicy Senatorskiej i Bielańskiej pod numerem 467a, zawarł jednoroczny kontrakt dzierżawny z właścicielem nieruchomości położonej w Mokotowie pod Warszawą³⁹. Dzierżawiony lokal, znajdujący się na pierwszym piętrze wspomnianego domu, składał się z: trzynastu pokoi z gabinetem od frontu, sześciu pokoi od strony podwórza, dwóch kuchni, spiżarni i kredensu, stajni mieszczącej pięć koni, wozowni mieszczącej dwa

bińskiego odstąpienia od dzierżawy dóbr Zbaraż z powodu przejścia dóbr zbaraskich na własność Eugeniusza Księcia de Ligne, Lwów, czerwiec 1844 r.

35 ANK, AKPot, sygn. 3300, Akt notarialny nr repertorium 664, s. 53: [...] *wskutku tego służyć ma JW^oPotockiej względem tych wszystkich przedmiotów nieograniczona administracya, dyspozycya, a nawet wolno Jej jest wedle upodobania i potrzeby takowe przedmioty bez osobnego zezwolenia JW^oZeznawającego jako męża, komu kolwiek trzeciemu od sprzedać lub innym sposobem temż nieograniczenie rozrządzać.*

36 ANK, AKPot, sygn. 3300, Specyfikacja Rzeczy własnością JW^o Hrabiny Potockiej będących, Warszawa dnia 1. Grudnia 1833 Roku, s. 175–213.

37 ANK, AKPot, sygn. 3300, Akt notarialny nr repertorium 664, s. 52–53.

38 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 16, Uwagi nad listem JW^o Hrabiego Potockiego pod datą 8° Augusta 1833 r. pisanym do Abrahama Jerychowca, k. 3.

39 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 22, Kontrakt jednorocznej dzierżawy między hr. Franciszkiem Potockim, a Wawrzyńcem Mikulskim, właścicielem nieruchomości nr 467ª położonej w Mokotowie pod Warszawą, k. 1.

powozy, trzech piwnic (z których jedna służyła jako drwalnia), a także z *góry obszernej na skład i suszenie bielizny*⁴⁰. Z tytułu umowy właściciel Wawrzyniec Mikulski zobowiązał się do wprowadzenia różnych zmian i udogodnień dla nowego lokatora⁴¹. W tym samym roku ruchomości należące do hrabiny Karoliny Potockiej, w tym dzieła sztuki, zostały sprowadzone z Brodów do Warszawy⁴². Kontrakt na wynajem lokalu od Wawrzyńca Mikulskiego został przedłużony 16 marca 1834 roku na trzy lata⁴³.

Przy podpisaniu transakcji sprzedaży Brodczyzny, hrabina Karolina Potocka zobowiązała się zeznać własność i dziedzictwo realności brodzkich (między innymi Zamku i Browaru Zamkowego), zapisanych przez męża na jej rzecz i osobę, na rzecz i osobę nabywcy dóbr, hrabiego Jana Kazimierza Młodeckiego⁴⁴ (zm. 1854), ożenionego z Dorotą Potocką⁴⁵. Hrabia Franciszek Potocki pozostawił dla siebie, wyłączając od sprzedaży, *całą piwnicę, to jest wszelkie wniej znajdujące się wina; bibliotekę całą, z archiwum papiery familijne, nie dotyczące się dóbr sprzedających się, [...]*⁴⁶. Dokument pod tytułem „Ostateczne drugie punkta do wieczystej Tranzakcyi Sprzedaży Brodczyzny”, spisany w dniach 10–14 stycznia 1834 roku, ujawnia, że ze sprzedaży wyłączono także niektóre meble zamkowe, do których hrabia Potocki mógłby mieć *szczególne upodobanie*⁴⁷. Kontrakt sprzedaży Brodów – położonych w *Królestwie Galicyjskiem Cyrkule Złoczowskim* dóbr dziedzicznych hrabiego Franciszka Potockiego przez *Sukcesyę po Ojcu*, został zawarty 15 lutego 1834 roku za pośrednictwem plenipotenty Antoniego Fontany⁴⁸, administrującego

40 *Ibidem*, k. 1.

41 Takich jak, między innymi: przerobienie komina w gabinecie na angielski, naprawienia uszkodzeń w pokojach *świeżo malowanych* i odmalowania na nowo pokojów dawniej malowanych, wymalowania *orzechowo* posadzek we wszystkich pokojach oraz wyrestaurowania stajni i wozowni.

42 ANK, AKPot, sygn. 3300, Akt notarialny nr repertorium 664..., s. 51–52: *Gdy zaś teraz JW^o zeznawający zamieszkał w Warszawie wraz z swoją małżonką i z tego powodu ruchomości własnością JW Potockiej będące z Brodów tu do Warszawy do mieszkania JW^o zeznawające gosprowadzonemi zostały, [...]*.

43 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 22, Kontrakt wynajmu lokalu między hr. Franciszkiem Potockim a Wawrzyńcem Mikulskim od dnia 1 kwietnia 1834 r. do dnia 1 kwietnia r. 1837.

44 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 16, Pierwsze przedugodne punkta [sprzedaży dóbr Państwo Brody wraz z przyległościami przez hr. Franciszka Potockiego], k. 14.

45 R. Aftanazy, *Brody*, [w:] *idem, Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, t. 7: Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska*, wyd. 2 przejrzone i uzupełnione: Wrocław 1995, s. 259.

46 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 16, Główniejsze zasady do umowy o sprzedaż Dóbr Brody z przyległościami w Cyrkule Złoczowskim, tudzież Niziny i Trzyciany w Cyrkule Tarnowskim w Gallicyji położonych, k. 4.

47 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 16, Ostateczne drugie punkta do wieczystej Tranzakcyi Sprzedaży Brodczyzny, d. 10 stycznia 834., d. 14 stycz. 834, k. 14.

48 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 34, Kontrakt kupna sprzedaży Brodczyzny. Kopia, Warkowice, 15 lutego 1834 r..

Brodczyną jeszcze w czasach hrabiego Wincentego Potockiego⁴⁹. W umowie wyszczególniono pałace: pałac w mieście Brody oraz pałac *drugi* we wsi Koniuszków wraz ze *wszelkim Zabudowaniem dworskim przy temże Pałacu będącym*. Określono również dokładnie, do czego hrabia Jan Kazimierz Młodecki **nie** nabywa prawa własności:

Powtórę z Biblioteki wszystkie te dzieła które są w podwójnych exemplarzach – po trzecie; piwnicę Zamkową – po czwarte potrzeby familijne – po piąte Kredens w Zamku znajdujący się bieliznę stołową oraz naczynia kuchenne i dwa nadgrobki – po szóste: pak pięćdziesiąt sześć u W. W. Hausnera i Violand i W. Rygiera znajdujące się – po siódme koni Zamkowych sześć i pojazdy – resztę zaś żywych i nieżywych remanentów staje się niewątpliwą własnością JW. Nabywającego, spisanie których JW. Potocki JW. Młodeckiemu pozwala⁵⁰.

Po sprzedaży Brodów duplikaty z Biblioteki zamkowej miały być oddane hrabinie Karolinie Potockiej⁵¹. Dwa lata później w liście do Fontany hrabia Franciszek Potocki wyjaśnił motywy swojej decyzji:

*Sam najlepiej wiesz Kochany Panie Fontana, że jedynym celem moim sprzedając Brodczynę były: 1mo Splacenie wierzycieli moich 2do Zabezpieczenie nam obojgu spokojnego pewnego choć bardzo miernego dochodu dożywotniego, pomimo jednak niesłychanej taniości tej sprzedaży, nie udało mi się dopiąć tych dwóch celów, albowiem kredytorowie w Rosyi i Austrii po większej części do dziś dnia niezaspokojeni, [...]*⁵².

Z lat czterdziestych XIX wieku zachowały się materiały archiwalne, które dostarczają nam wiedzy na temat transakcji zawieranych przez hrabiego Franciszka Potockiego i ponoszonych przez niego wydatków na cele reprezentacyjne. W 1843 roku hrabia Franciszek Potocki sprzedał swoją kolekcję sreber hrabiemu Franciszkowi Ksaweremu Pusłowskiemu (1806–1874)⁵³.

49 *Niżej podpisany specjalny tak s: p: JW Wincentego Graffa Potockiego iako też i Syna Jego JW Hrabi Potockiego Plenipotent zeznaję, że Dobra Klucza Brodzkiego [...]znajduią się w moiej administracji, przez s: p: JW Wincentego Hrabi Potockiego mnie powierzone, [...], AGAD, Zb. Czołowskiego, sygn. 181, mf. 38789, Actum in fundo Villa Koniuszkow Circuli Zloczoviensis die 15ta Januarij 1826 Anno, [Brody, 1826], Protocollum Actus Obsignationis post fata JW. Mfci Vincentii Comilis Potocki die 14ta Januarij 1826 A^oin Villa Koniuszkow loco ordinarii sui domicilii domortui assumptum per judicatum Circuli Zloczoviensis Camerarium Josephum Mallachowski, s. 45.*

50 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 34, [Kontrakt kupna sprzedaży Brodczyny...].

51 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot. sygn. 34, Wykaz należytości Jaśnie Wielmożnej Karolinie Hrabinie Potockiej z mocy Kontraktu sprzedaży Dóbr Brodów od J. W^o. Jana Kazimierza Młodeckiego do d. 1°. 9^{br}1854 r., s. 11.

52 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 41, Kopia Listu JW^o Hrabi Franciszka Potockiego do W^o Fontany z Warszawy d. 18/30 Lipca 1836 r.

53 ANK, AKPot, sygn. 3300, Akt sprzedaży sreber przez Franciszka Potockiego Ksaweremu Pusłowskiemu, 1843 r. Zob. także: Specyfikacja przedmiotów sprzedanych przez JW^o Franciszka Hrabi Potockiego JW^o Xaweremu Pusłowskiemu (kopia), 1843 r., s. 339–341.

W kwietniu 1851 roku odezwą Sekretarza Stanu przy Radzie Administracyjnej powierzono A. Idźkowskiemu kierownictwo prac przy restauracji lokalu w Pałacu Namiestnikowskim przeznaczonego dla hrabiego Franciszka Potockiego⁵⁴. W następnym roku wybuchł pożar pałacu, zrelacjonowany dokładnie przez gazety warszawskie⁵⁵. „Kurjer Warszawski” poświęcił wiele miejsca akcji ratowania zbiorów sztuki hrabiego Franciszka Potockiego:

Ktokolwiek tylko zna owe zbiory i owe zabytki jakie posiada Hra: Franciszek Potocki, zajmujący mieszkanie dolne w tymże samym korpusie, ten sobie łatwo wyobrazić może ową ogólną obawę i przestrah, jaka owładnęła sercami Warszawian. [...] Około godziny 11tej rano, dla wszelkiej pewności, zaczęto przenosić droższe zabytki Hrabiostwa Franciszków Potockich, które umieszczone zostały w mieszkaniu Hrabiostwa Augustów Potockich. Mieszkanie bowiem Hrabiny Franciszkowej, składające się oprócz dolnych apartamentów, z kilku na pierwszym piętrze przyległych sali balowej, pokoi, uległo zniszczeniu⁵⁶.

Warto wspomnieć, że w tym samym roku „Gazeta Warszawska” przypomniła swoim czytelnikom o *bogatej galerji obrazów*, stworzonej w pałacu w Niemirowie przez hrabiego Wincentego Potockiego⁵⁷.

Zachowały się rachunki, które wnoszą wiedzę na temat innych – poza działalnością kolekcjonerską – aspektów życia hrabiego, związanych z pełnionymi przez niego funkcjami państwowymi, a nawet pozwalające wnioskować o jego upodobaniach. Mogą one ponadto okazać się pomocne w rekonstruowaniu stanu posiadania polskich arystokratów w Warszawie w pierwszej połowie XIX wieku, na przykład „Rachunek z Fabryki Pojazdów Konnych Dla JW^o Hrabi Potockiego Franciszka” z 1834 roku jest dowodem na to, że hrabia zapłacił między innymi za: *odnowienie Karety Angielskiej podwojnej, za przerobienie Korpusu na Karete do Miasta, lakierowanie karety na nowo, za malowanie herbów na drzwiczkach* oraz za inne reperacje i wymiany elementów pojazdu⁵⁸.

Z licznych zachowanych źródeł historycznych wyłania się obraz hrabiego kolekcjonera i hrabiego człowieka: nienagannie wykształconego magnata obdarzonego gustem artystycznym, godnego syna podkomorzego wielkiego koronnego hrabiego Wincentego Potockiego –

54 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn.131, List A. Idźkowskiego do Jaśnie Wielmożnego Prezesa Heroldyi Królestwa Hrabi Potockiego, Warszawa dnia 7 Sierpnia 1851, s. 1–2.

55 Z. Bania, T.S. Jaroszewski, *Pałac Rady Ministrów*, Warszawa 1980, s. 101.

56 N.N., [Artykuł bez nagłówka], „Kurjer Warszawski”, nr 63, 23 II (6 III) 1852, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=37823&from=publication>, s. 322 (dostęp: 10 V 2017).

57 A. Pług, *Korespondencja Gazety Warszawskiej. Niemirow 11 sierpnia 1852*, „Gazeta Warszawska”, nr 240, 31 VIII (12 IX) 1852, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=76207&from=publication>, s. 2 (dostęp: 10 V 2017).

58 AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 111, Rachunek z Fabryki Pojazdów Konnych Dla JW^o Hrabi Potockiego Franciszka, 12 Listopada 1834° r.

słynnego znawcy i zbieracza⁵⁹, a przy tym galanta, ujmującego zalecaniami powierzchowności i żywego umysłu. Hrabia Franciszek Potocki podążał drogą wytyczoną przez swego ojca (piastowanie wysokich godności państwowych, kolekcjonerstwo, pierwsze małżeństwo in-tratne i zgodne z wolą rodziców), ale potrafił także z niej zbroczyć w imię osobistego szczęścia (drugie małżeństwo o cechach mezalian-su). Działalność kolekcjonerska hrabiego Franciszka Potockiego jest wdzięcznym tematem badań, gdyż poza obfitością szczęśliwie zachowanych materiałów archiwalnych mamy do czynienia z przedstawicielem jednego z najbardziej wpływowych rodów na ziemiach polskich, który dzięki koligacjom rodzinnym i pozycji towarzyskiej mógł oddziaływać na innych możnych kolekcjonerów swego czasu, na przykład hrabiego Artura Potockiego z Krzeszowic (1787–1832)⁶⁰. Podobnie niezbadane są wpływy kolekcjonerskie pomiędzy hrabim Franciszkiem Potockim a jego ojcem, Wincentym, które musiały istnieć chociażby w ramach spuścizny.

SUMMARY

Hrabia Franciszek Potocki (1788–1853) – a forgotten art collector

Count Franciszek Potocki (1788–1853), following in the footsteps of his father, Count Wincenty Potocki (d. 1825), became a prominent figure in the political and cultural life of Warsaw in the first half of the nineteenth century (being, among others, the chief of Commission of the Masovian Voivodeship) and made a name for himself as an art collector. The art collection assembled by Count Potocki included, for example, the so-called Czerwińsk reliquary casket with Christ in Glory and the Lamb (France, Limoges, end of the 12th century), now in the collection of the State Hermitage Museum (Inv. No. 2287), ancient Roman bronzes and paintings attributed to European Old Masters. After the death of his father, he took over the estate of Brody, but a few years later, in 1834, together with his second wife, Karolina Potocka née Keffler (1812–1885), economic reasons made him sell the castle with its environs to Jan Kazimierz Młodecki (d. 1854), who was related to Potocki family. Franciszek Potocki's excellent collection of paintings was held in the estate of Zbaraż, which has been leased to Franciszek Dembiński before being sold to Prince Eugène Lamoral de Ligne (1804–1880), who was married to Jadwiga née Lubomirska (1815–1895). Several dozen works of art from that

59 J. Mycielski, S. Wasylewski, *Portrety polskie Elżbiety Vigée-Lebrun 1755–1842. 24 rycin w heljograwjurze na osobnych tablicach*, Lwów–Poznań 1927, s. 87.

60 W 1828 r. w Krakowie został zawarty kontrakt na wykonanie czterech kominków z czarnego marmuru kształtu i wielkości, kominka znajdującego się w Pałacu JW. Hrabia Arthura Potockiego, przeznaczonych dla hrabiego Franciszka Potockiego; AGAD, AGWil, Arch. Franc. Pot., sygn. 133, Kontrakt na cztery kominy marmur[owe] dla JW.Hr. Franc: Potockiego [1828], s. 1.

collection were earlier transferred to Potocki's *domicilium* (Latin: apartment) in Warsaw. After his death in 1853, Countess Karolina Potocka sold some part of the art collection at an auction organized in Warsaw. At that time, *Kurjer Warszawski* and *Gazeta Warszawska* described Count Franciszek Potocki as the possessor of his own "private museum". In 1857 the famous numismatic collection was acquired by Count August Potocki (1806–1867) and his wife Aleksandra (1818–1892), the owners of the estates of Wilanów and Międzyrzec.

Keywords: Franciszek Potocki, Wincenty Potocki, Sydonia de Ligne Potocka, Karolina Potocka née Keffler, Brody Castle, Zbaraż Castle, the Czerwiński reliquary casket, painting collection, numismatic collection, August Potocki

ANEKS I

Spis Rycin zbioru sp. Hrabi Franciszka Potockiego w Warszawie,
d: 12 Lutego 1853, rkps.

Archiwum Narodowe w Krakowie,

Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. 3300

Numer porząd.	Ilość sztuk	Opis rycin		Cena	
		Złp		gr	
<i>Ryciny polskie</i>					
1.	4.	Plany Wieliczki czyli Żup solnych razem oprawne – wydanie r 1766 ¹ .		26.	20.
	4.	Arsenal Warszawski w Kolorach wydany 1829 r pPiwarskiego ² .		36.	
3.	4.	Montresor – Widoki przez HrPrzeddziecką.		6.	20.
4.	9.	Widoki Warszawy (urywki) Litogr.		6.	20.
5.	2.	Rysunki piorem podług sztychów An[?]		18.	
6.	18.	Wizerunki znakomitych Polaków wydanych z textempr: <u>Preka</u> ³ szt 11. Litografowanych i innych 7.		40.	
7.	6.	Wizerunki Domu Potockich – pol[?] rycione i litograf przez roznych		36.	
<i>Ryciny Obce</i>					
8.	2.	Koronacya Krolowej Angielskiej Wiktorji druk piękny (en maniere noire) niemniej postać tejże krolowej w[?] tej figurze czarno		24.	
9.	1.	Wjazd Krola Greckiego Ottona do Naupla (podl: Obr: Hessa ⁴) wielka podluzna Litograf: – druk dobry –		20.	
10.	5.	Obrazy rozmaite z Kunst =Vereinu rycione i Litograf: – druki piekne		33.	
55 sztuk		Razem		247.	
11.	11.	Obrazy Nowej Szkoły Niemieckiej wczesci z wydań Hr: Raczyńskiego. wyborne wykonanie – druk dobry		66.	
12.	12.	Portrety – Jego Ces: Mosci W. Xięcia Konstantego – Cesarstwa Austr: – Generałów Ruskich i inne – czarno i wkolor		30.	

13.	23.	<i>Portrety Arcybiskupa Paryskiego –nien[?] Artystow Muzycznych. francuzkich i innych – rozmaitego wykonania.</i>	26.	26.
14.	7.	<i>Male litografie wojskowych francuzkich.</i>	3.	
15.	10.	<i>Karikatury i tp przedmioty inkem:</i>	6.	20.
16.	19.	<i>Kostumy rozmaite teatralne i inne wkolorach.</i>	10.	
17.	36.	<i>Zbroje i meble srednich wieków w Okładce Litogr – czarnych 24. Inkumin 25 56. innych 7</i>	40.	
18.	6.	<i>Widoki Szwajcarskie dobierane między temi kilka ładnie kolor:</i>	12.	
19.	22.	<i>Widoki Belgijskie – międ[z]y temicześ osobnego wydania Kosciółow celniejszych wkolorach – starannie wykonane.</i>	26.	20.
		<i>221. sztuk Razem Zllp</i>	470.	
20.	12.	<i>Widoki Wschodu i inne urywki.</i>	6.	20.
21.	16.	<i>Widoki Niemieckie z MunichWalhalla i tp. Inku[?]</i>	13.	10.
22.	36.	<i>Widoki Miast i Kosciółow celniejszych Niemieckich wróżnych rodzajach wykonane</i>	26.	20.
23.	2.	<i>Widoki Włoskie z Rzymu Inkem</i>	5.	
24.	24.	<i>Rozmaitosci we wszystkich rodzajach – rycone – Litogr. farb: i tp.</i>	13.	16.
		<i>311. sztuk Razem Zllpolsk: czyli Rublstr. 80 kop 75</i>	535.	

1. Komplet map pochodzących z lat 1766–1768, autorstwa Johanna Esaiasa (Jana Eza-jasza) Nilsona, wykonanych na podstawie planów Johanna Gottfrieda Borlacha z lat 1718–1727, znajduje się w Zbiorze Kartograficznym Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka. Za powyższą informację dziękuję Pani dr Barbarze Konwerskiej, Głównemu Inwentaryzatorowi Muzeum.
2. Jan Feliks Piwarski w 1829 r. wydał swoim nakładem album *Wnętrza zbrojowni warszawskiej w IV farbnych tablicach*, dedykowany gen. I.H. Ledóchowskiemu, dyrektorowi arsenału warszawskiego; J. Czerzniewska, J. Talbierska, *Jan Feliks Piwarski (1794–1859). Pierwszy kustosz Gabinetu Rycin Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 150. rocznicę śmierci*, Warszawa 2009, s. 131.
3. Franciszek Ksawery Prek (1801–1863), polski malarz, rysownik i pamiętnikarz. *Utalentowany nasz rodak P. Prek, lecz głuchoniemy, zajmuje się przerysowaniem portretów w zbiorach Gallicyjskich sławnych Polaków, których wizerunki dotychczas sztychem nie były ogłoszone. Gdy zbiór tegożiż jest dość znaczny, zawiązało się towarzystwo w celu ogłoszenia sztychem jego pracy. Ma być sprowadzony z zagranicy dobry rytownik, który ma pracę P. Preka pod jego dozorem przenieść na blachę. Portrety te wychodzić będą w poszytach, w formie półarkuszowym, z dodaniem biografii osoby przedstawionej, N.N., [Wiadomości Kraiowe. Z Warszawy], „Gazeta Warszawska”, nr 228, 25 VIII 1828, online: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=65275&from=publication>, s. 2372 (dostęp: 05 IV 2017).*
4. Peter von Hess (1792–1871), malarz niemiecki, twórca scen z wojen napoleońskich i wydarzeń greckich roku 1833, a także fresków przedstawiających dzieje oswobodzenia Grecji (Monachium); *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa „Gutenberg”*, t. 6, Kraków 1994, s. 154.

- s. 124 (il. 36) Jules, książę de Poliganc, ryt. „Julien”, wyd. Lith. de V. Ratier, 1826–1830, sygn. ark:/12148/btv1b540010536, wł. Bibliothèque nationale de France
- s. 131 (il. 37) Henryk Lubomirski jako Amfion grający na lirze w otoczeniu najad przedstawiających Yolandę de Polignac, jej córkę Aglaé de Guiche i Julię Lebrun – córkę malarki, Élisabeth Louise Vigée-Le Brun, fotografia obrazu, sygn. ark:/12148/btv1b84189265, wł. Bibliothèque nationale de France

Hrabia Franciszek Potocki (1788–1853) – zapomniany kolekcjoner dzieł sztuki

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

- s. 160 (il. 38) *Portret hrabiego Franciszka Potockiego (1788–1853), syna hrabiego Wincentego Potockiego i Amny z Mycielskich*, Charles Etienne Pierre Motte (1785–1836), litografia, 1825–1836, sygn. G.10347/III, wł. Biblioteka Narodowa
- s. 164 (il. 39) *Relikwiarz Czerwiński*, lit. Henryk Walter, rys. Bolesław Podczaszyński i Jan Drewnaczyński, wyd. Maksymilian Fajans (1825–1890), chromolitografia, sygn. DI 5642/H1, wł. Muzeum Narodowe w Warszawie

Kolekcja obrazów hrabiego Franciszka Potockiego (1788–1853) w świetle wybranych źródeł archiwalnych

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

- s. 175 (il. 40) *Katalog Obrazów* [Franciszka Potockiego], Archiwum Gospodarze Wilańskie, Archiwum Franciszka Potockiego, sygn. 145, s. 1, wł. Archiwum Główne Akt Dawnych
- s. 176 (il. 41) *Prorok Zachariasz(?)*, Jan Lievens (1607–1674), przypisywany, 1630 – ok. 1650, ol., pl., nr inw. 1188, wł. Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki, fot. Anna Stankiewicz

Potoccy i znajomi w żartobliwych portretach Franciszka Marii Lanciego

Dorota Folga Januszewska

- s. 195 (il. 42.1) Karykatura Augusta Potockiego z ojcem Aleksandrem(?), Franciszek Maria Lanci, poł. XIX w., papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 18 x 25,3 cm, nr inw.

Wil.6240/12, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki

- s. 195 (il. 42.2) Karykatura Augusta Potockiego i Wawrzyńca Karkowskiego, Franciszek Maria Lanci, 1848, papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 17,8 x 25,3 cm, nr inw. Wil.6240/11, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki
- s. 195 (il. 42.3) Karykatura Augusta Potockiego, jego żony Aleksandry i Franciszka Marii Lanciego, Franciszek Maria Lanci, 1850, papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 18,3 x 25,4 cm, nr inw. Wil.6240/18, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki
- s. 196 (il. 43.1) Karykatura Franciszka Potockiego i jego żony Karoliny, *Franc ... le Téméraire*, Franciszek Maria Lanci, 1848, papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 17,9 x 25,3 cm, nr inw. Wil. 6240/19, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki
- s. 196 (il. 43.2) Karykatura Franciszka Potockiego i jego żony Karoliny, *Franc ... le Téméraire*, L. Kiel(?), ok. 1800–1850, nr inw. 1939.0711.3.28, wł. British Museum
- s. 196 (il. 43.3) Karykatura Franciszka Potockiego i jego żony Karoliny, *Franc ... le Téméraire*, Franciszek Maria Lanci, papier, akwarela, ołówek, werniks, wym. 26,5 x 18,4 cm, nr inw. NB 3040, wł. Muzeum Narodowe w Warszawie
- s. 197 (il. 44.1) Karykatura Franciszka Potockiego i jego żony Karoliny, *Le Cancan illustré*, Franciszek Maria Lanci, 1850, papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 17,8 x 25,3 cm, nr inw. Wil. 6240/20, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki
- s. 197 (il. 44.2) Karykatura Franciszka Potockiego i jego żony Karoliny, *Le Cancan illustré*, L. Kiel(?), ok. 1800–1850, nr inw. 1939.0711.3.31, wł. British Museum
- s. 197 (il. 45.1) Karykatura Onufrego Działoty, *Le Docteur Enfantin*, Franciszek Maria Lanci, 1849, papier, akwarela, ołówek, piórko, wym. 18,2 x 25,4 cm, nr inw. Wil.6240/6, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Wojciech Holnicki

turalna; autorka scenariuszy lekcji muzealnych i projektów edukacyjnych. Obecnie kurator programów edukacji artystycznej oraz koordynator programu wolontariatu, staży i praktyk w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.
(zszlenkier@muzeum-wilanow.pl)

Adam Tyszkiewicz, adiunkt w Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego, absolwent archeologii i historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim, a także podyplomowych Studiów Menedżerów Turystyki w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie oraz podyplomowego Studium Varsavianistycznego na UW; członek Stowarzyszenia Historyków Sztuki, stypendysta fundacji Roberta Andersona w Londynie, Fundacji Lanckorońskich oraz Queen's University w Belfaście. Autor wielu artykułów naukowych i popularnonaukowych, naukowo zajmuje się dziejami szkolnictwa wyższego, ceremoniałem akademickim oraz recepcją sztuki antycznej w czasach nowożytnych.
(Adam.Tyszkiewicz@adm.uw.edu.pl).

Agnieszka Woźniak-Wieczorek, absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Kardynała Stefana

Wyszyńskiego w Warszawie po obronie pracy magisterskiej *Kolekcja gołuchowska Izabelli z Czartoryskich Działyńskiej (1830–1899) i historia jej rozproszenia po 1939 roku* (2014). Autorka publikacji na temat historii Zbiorów Ordynacji Książąt Czartoryskich w Gołuchowie oraz kolekcji dzieł sztuki księcia Konstantego Adama Aleksandra Czartoryskiego (1773–1860); doktorantka na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego (Interdyscyplinarne Humanistyczne Studia Doktoranckie).
(agnieszka.wozniak.wieczorek@gmail.com)

Tomasz Żuchowski, dr nauk humanistycznych po obronie rozprawy doktorskiej „Organizacja i funkcjonowanie łowiectwa w dobrach Wilanów w XIX i na początku XX w. w świetle archiwaliów z zasobu AGAD. Studium archiwoznawcze”; w latach 2011–2015 pracownik naukowy Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, od 2016 r. na stanowisku naukowym w Archiwum Państwowym w Toruniu. Autor kilkadziesiątu publikacji dotyczących Wilanowa, łowiectwa w XIX i na początku XX w. oraz historii i archiwów rodów magnackich.
(t.zuchowski308@gmail.com)

il. 39